

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Didaci Covarrvvas A Leyva Toletani Episcopi Segobiensis
... Opera Omnia**

**Covarrubias y Leyva, Diego de
Antverpiae, 1610**

De testamentis & legatis ad pias causas.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-96556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-96556)

rol. i. quamuis idem Corn. contrariū probare nitatur *confil. 68. colum. 1. volum. 1. post Imol. in l. nemo potest. ff. de legat. 1.*
 26 Est tamen dubitatio insignis, vtrum femina possit esse testis iure Pontificio in hoc testamento? Et iure ciuili constat feminam non posse testem esse in testamento. l. qui testamento. §. mulier. ff. de testib. c. testes. Infr. ead. gloss. in c. forus. de verb. signif. ver. femina, etiam si honestissima sit. Regia l. 17. titul. 16. part. 3. Abb. verò in huius cap. lectione 1. colum. & Anch. asserūt fat esse, ad solennitatem huius text. hos testes vel viros vel feminas esse: quorum Opinio Communis est, secundum Ioan. Crot. in tractat. de testib. part. 1. num. 10. cum hæc decisio testamenti solennitatem ad ius gentium reduxit, quo quidē iure non distinguitur testimonium feminæ à testimonio viri. Que quidem ratio non satis applaudet ex eo, quod præter solennitatem iuris gentium exigat hic text. presbyterum: Vnde non omnino sufficiens est iuris gentium solennitas: nec mulier testis esse poterit. Corne. in auth. quod sine. 2. colum. C. isto tit. Deci. in c. 3. de testib. col. pen. & in l. 2. ff. de regul. iur. num. 31. Maximè refragatur communi sententiæ text. hic requirēs, non duos quoscunque testes, sed idoneos, quo fit, vt probabilior sit opinio, quæ etiam iure canonico ab his testamentis femineum testimonium excludit: cui subscribunt Alex. *confil. 70. col. pen. & confil. 77. col. 2. volum. 2. Albert. Bruh. in tractat. de correct. & relaxa. solemn. & forma. fol. penult. quest. 8. & Tiraq. 9. l. comub. num. 25.*

27 Gloss. vltima notat verba huius cap. esse comminatoria ferenda excommunicationis, non latæ, cui similis est in capit. sicut ruis. de simo. verb. Anathematis. & in cap. 1. de sagit. & in cap. Saloniense. 53. distinct. quas vbique Doct. approbant. & Felin. in capit. Rodolph. de rescript. num. 24. latius Andr. Tiraquell. in l. si vnquam. C. de reuoc. donatio. verb. reuertatur. num. 16.

EX CAP. RELATVM, EL PRIMO.

SVMMA RIA

- 1 *Causa piorum legatorum etiam apud iudicem secularē tractanda est, iuxta a canonicas sanctiones.*
- 2 *Testamentum principaliter ad pias causas factum minus solenniter, etiam quoad legata profana validum est.*
- 3 *Testamentum inter liberos minus solenne valet non quoad extraneos illos coniunctos, & num. 6. quod tale testamentum coram duobus testibus valet, & num. 7.*
- 4 *Legata pia an peti possint ex testamento minus solenni, factio tamen principaliter ad aliam quam piam causam.*
- 5 *In testamento ad pias causas testes esse rogatos, non est necessarium.*
- 6 *Femina potest esse testis in testamento causa pietatis factio.*
- 7 *An presumatur nulla premissa probatione, in causa huius canonis, testes esse legitimos.*
- 8 *An testes presumantur idonei. Tractatur elegans Angeli opinio.*
- 9 *Presumptio iuris quandoque nihil operatur, nisi qualitas controversia probetur.*
- 10 *In legatis pijs duo testes sufficiunt eius qualitatis, quam in testibus canones communiter exigunt.*
- 11 *Testes in Testamento ad pias causas non ad solennitatem sed ad probationem requiruntur.*
- 12 *Testamentum imperfectum ratione voluntatis, etiam ad pias causas non valet.*
- 13 *Legata pia debentur ex testamento perfecto, ratione voluntatis, quamuis ad legata profana processum à testatore non sit, impediens morte.*
- 14 *Testamentum à notario scriptum, distans testatore, & testibus presentibus, an sit iterum legendum ipsi testatori & testibus, cum num. seq.*
- 15 *Instrumentum Notarij vt hanc faciat, legi contrahentibus & testibus debet, & ascribatur ad partes num. seq.*
- 16 *Presumatur lectura instrumenti ex clausula, Actum coram me notario, & infra scriptis testibus.*
- 17 *Testamentum inter Liberos, lectione solennitate destitutum valet.*
- 18 *Si testamentum Nuncupatum probetur, non opus est lectionem probare.*
- 19 *Lectura Testamenti non necessaria quoad Legata ad pias causas.*
- 20 *Vltima voluntas propria manu descripta scripta pietatis causa seruanda est, licet non sit coram testibus publicata.*
- 21 *Legata pia possunt ab hærede laico peti, etiam coram iudice ecclesiastico.*

CAPVT XI.

De Legatis ad pias causas.

¶ **Q**uamuis iure ciuili ac Pontificio in testamētis certus testium numerus & ordinatio maior requiratur regulariter: tamen vltima voluntas, quæ pietatis causa sit, duos tantū testes exposcit, quod in hac decretali decisum est in fauorem piæ causæ, sicut plura alia in iure sunt statuta eadē ratione, quæ Romam. tradit in rep. auth. similiter. C. ad l. Fal. Cattel. Cott. in Memorabil. dictione Absenti. & dictione Anima. & dictione Apices. neque libet ea omninimò epetere, cum sit satis pietatis causa legata coram iudice ecclesiastico, & in testibus legitimi.

ber. Cui assertioni ad stipulantur text. in l. hac consultißima. §. ex imperfecto. C. isto tit. [Tractat late Andr. Tiraquell. in tractat. de causa pia. post huius operis editionem primam typis tradito. Quid verò sit obseruandum; vt vltima voluntas pia aut pietatis causam continere censetur, tradidit gloss. & Dd. in l. si quis Titio. ff. de legat. 2. quo in loco doctissimus Peralta multa diligenter explicat post Rom. in auth. similiter. C. ad leg. Falc.]
 Hæc verò decretalis definitio primo intelligitur, vt non tantum procedat coram iudice ecclesiastico, sed & coram ciuili & seculari. Nam quoties apud secularem iudicem est controuersia de legatis pijs, iudicium ferendum est iure canonico ad amulum seruato, non iure ciuili, licet is iudex non sit quoad temporalia Romanæ ecclesiæ subiectus. Abb. & Dd. hic, in l. 1. colum. 1. & in repet. colum. pen. de sacrosanct. eccles. vbi Salycet. & Ia. l. lectio num. 36. & in 2. num. 29. Fortu. de vlt. sim. illati. 15. colum. 7. ex tex. & ibi sepißime notatis in c. ecclesia. de consil.

¶ **S**ecundò, hic text. procedit, si testamentum principaliter fiat causa pietatis: tunc enim coram duobus testibus factum ¶ valet, etiam quoad reliqua legata in eo relicta laicis, nulla ex causa pietatis: alioqui testamentum principaliter factū, alio quam pietatis respectu minus solenniter, nullum erit, non tantum quoad principale, sed etiam quoad legata pia in eo contenta. Anto. in c. que clericis. de for. compe. colum. 6. Salyc. in auth. cassa & irrita. Cod. de sacrosanct. eccles. quest. 9. Socin. *confil. 5. vol. 3. Alex. confil. 177. viso themate mihi diligenter exhibito. col. 3. vol. 2.* qui vtramque Anton. decisionem sequuntur. Ego verò eas distinguam, ne confusione quadam obruantur. Prima etenim ex eo procedit, quod principale trahat ad sese accedentia, vt in hac ipsa specie probat text. in auth. quod in fine. C. illa titu. quo probatur, in testamento valido speciali iure & fauore filiorum, legata extraneis relicta etiam valida fore. & ita hanc Antonij opinionem sequuntur Corn. *confil. 278. vol. 1. Alex. confil. 41. versic. 5. vol. 1. & confil. 103. vol. 4. col. 4. Carol. Ruin. confil. 1. am. 11. vol. 2. & alij paulo antè citati.* Nec ab eo dissentientem aliquem se legisse, fatetur Iafon. in l. hac consultißima. §. ex imperfecto. num. 10. C. isto tit. Ipse verò ibi, & in l. 1. C. de sacrosanct. eccles. l. lecti. num. 22. & in relect. num. 29. hanc sententiam reprobat, inducens text. in d. §. ex imperfecto, vbi testamentum ¶ minus solenne inter liberos valet: non tamen quoad extraneos in eodem testamento honoratos. Cui inductioni minime satisfecit Salyc. in d. quest. 9. et si maxime id efficere tentauerit. Hanc etiam opinionem, quam Iafon tenet, præmittit Paul. *confil. 97. vol. 1. & dicit veriore in esse Albert. Bruh. de poten. & eff. forma. fallentia. 31. addit tamen esse primam Opinionem magis Communem.* Sed nihilominus ipse opinor nihil Antonio obesse decisionem d. §. ex imperfecto. cum in eo quoad extraneos reprobetur minus solennis voluntas: quoad liberos verò admittatur, quando extranei principaliter cū liberis simul fuerūt hæredes instituti, vel admixti ipsi liberis in principali testantis dispositione: ex l. fin. C. fam. l. erit. & Constantino Harmenop. *Epitomes. lib. 5. tit. 5. cap. 3.* Vnde si filij essent hæredes instituti in minus solenni testamento simul cum extraneis, institutio extraneorum esset nulla. In cæteris verò legatis in eodem testamento relictis dispositio valeret, Regia est celebris l. 7. titul. 1. part. 6. quæ verum illius §. ex imperfecto. expressit intellectionem, quamuis plerique ex præcæteris refragentur.

¶ **S**ecunda ipsius Anton. decisio ¶ expedita est, secundū Iaf. ¶ in d. §. ex imperfecto. num. 11. vbi ipse eam sequitur, & in d. l. 1. lectione & repet. idem Alex. *confil. 41. vol. 1.* cum caput testamenti deficiat, nec hereditas ex eo adiri possit. l. si nemo. ff. de regul. iur. Ego puto contrariam sententiam veriore esse fauore piæ causæ, sequor quæ in hoc Anani. *confil. 28. col. 3. & Anton. Rub. confil. 72. col. 2.* Imol. in c. que in ecclesiarum. de consil. col. pen. Alber. Brun. de potentia forma. fallentia. 31. quibus ad stipulatur Regia l. 2. tit. 1. part. 6. quæ expressim probat, legata pia omnino valere, etiam si testamentum, in quo fuere relicta, sit inualidum, quoad hæredis institutionem. [Quamuis lex illa peculiarem rationem habeat, quam tradit Iurifconsultus in l. vlt. im. de hered. instit. ex qua non solum legata pia, sed & quæcunque legata debita constat, atque ideo non rit. nostra hæc inductione, quæ ex Regia lege vtitur, sic admittenda vt vitari non possit: neque enim vtget, huius opinionis probatione, & ideo piæ causæ fauori potius inuitemur.] Id verò quod obicitur hereditate nõ adita pia legata non esse soluenda, non est in se, sicut nos tractabimus in Regio vltima

tamen imperfectum respectu voluntatis. Cuius rei exemplum præmitto. Testator graui affectus morbo disposuit plurima circa proprium testamentum, dicens ita velle testari, & cum esset notarius vocandus & testes, coram quibus illa omnia testator rata & firma censeret, vt propriam testamentum iusserat enim ipse, aut animo destinauerat, vt notarius & testes vocarentur, quo actus ille solemniter ageretur: tandem ante hanc ipsius voluntatis perfectionem mortem obiit ipse testator. Respondit Oldrad *consil.* 119. etiam quoad legata pia hanc dispositionem effectum non habere. idem Alber. in l. hac. *consultißima.* §. si quis autem. C. hoc titulo. Barb. hic. num. 24. Anch. in c. 2. num. 10. & in c. præcedenti. q. 9. Imol. *consil.* 91. Anan. *consil.* 57. Paul. *Cast. consil.* 101. idem *consil.* 451. vol. 2. Dec. in c. 1. num. 15. de fide instrum. Iaf. in *consil.* 96. lib. 2. Guid. Pap. *consil.* 55. Guliel. Bened. in c. Raynuius. verbo, testamentum. t. nu. 71. Paul. *Parif. consil.* 24. vol. 3. num. 11. Roder. Zuar. in l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testam. in vlt. part. q. 3. quorum opinionem sequuntur eam dicentes Communem esse Aret. in l. si is qui. col. 2. ff. isto vit. expressi- fuis Iaf. *consil.* 155. col. 3. vol. 4. Dec. *consil.* 159. & *consil.* 488. idem notat Pau. *Cast. consil.* 307. vol. 1. Tho. Grammat. *decis.* 62. & Nicol. Boer. *decis.* 93. col. vlt. explicat eandem sententia Carol. Ruin. *consil.* 1. vol. 2. num. 21. & sequenti. idem Paul. *Parif. consil.* 145. vol. 4. nec ab hac opinione est in praxi recedendum secundum eundem Carol. Ruin. *consil.* 7. num. 8. volum. 3. & probatur ist- hec opinio in l. fideicommissa. §. quoties. ff. de legat. 3. Quoties, inquit Iurifconsultus, quis exemplum testamenti præparat, & prius decedit, quã testetur, non valent, quasi ex codicillis, que in exemplo scripta sunt, licet verba fideicommissi scripta habeant. Item ad idem est egregia Iurifconsulti decisio: Ex ea, inquit scriptura, que ad testamentum faciendum parabatur, si nullo iure testamentum perfectum esset, nec ea, que fideicommissorum verba haberent, peti posse. l. ex ea. ff. isto titulo. Accedit præterea Azonis sententia, qui existimat contractum minimè perfectum esse, quando contrahentes ab initio voluerunt per notarium illam conuentionem ad publicam scripturam redigendam esse: quod Accursius retulit in l. contract. C. de fide instrument. & licet Azonis opinio non sit à Dd. recepta, eam tamen adducimus, quia expressim probatur Regia l. 6. tit. 5. part. 5.

14 ¶ Octauus intellectus dicitur, hanc constitutionem procedere, quando testamentum esset perfectum ratione voluntatis, quoad legata pia, licet quoad cætera legata voluntas manserit imperfecta animo siquidem deliberato coram idoneis testibus, non cogitans nec intendens aliam solennitatem adhibere, testator incepit condere testamentum: & cum pietatis causa aliqua legasset, velletque alia disponere, mortuus est: ex hac voluntate deberi pia legata adnotauit Bart. in l. in testamento. ff. de fideicom. liber. Abb. in c. 1. notab. 3. & ibi Barbat. de success. ab intest. Alexand. in d. l. hac. *consultißima.* §. ex imperfecto. C. isto titulo. Imol. in l. si quis. col. 2. ff. eod. Iaf. in d. *consil.* 155. vol. 4. Dec. dicens hanc opinionem communem in d. *consil.* 159. col. 2. quasi hoc ipsum fauore pietatis sit inductum. Obstat tamen huic opinioni tex. in d. c. si quis. Si quis, inquit, cum testamentum faceret, heredibus primis nuncupatis, prius quam secundos heredes exprimeret, obmutuisset, magis cepisse eum testamentum facere, quam fecisse. Varus digestorum libro primo Seruum respondisse scripsit, itaque primos heredes ex eo testamento non futuros. Labeo tunc hoc verum esse existimat, si constaret voluisse plures eum, qui testamentum fecisset, heredes pronunciare. Ego nec Seruum puro aliud sensisse. Hactenus d. l. vbi gl. cõmuniter recepta idẽ esse ait in testamẽto facto inter liberos, & esse hanc opinionem communem fatetur Corn. *consil.* 49. vol. 1. col. 2. & in d. l. si quis. Aret. dicens idẽ esse in testamẽto ad pias causas. Ego à priori sententia nõ discedo, cum maioris sit priuilegij pia causa, quam inter liberos dispositio, extra portionem legitimam eius iure debita. Bart. in l. 1. C. de sacrosanct. eccles. num. 74. Abbas in d. c. 1. Alexand. in l. pactum quod dot. ali. C. de pact. fin. colum. Vnde quamuis sit vera opinio gloss. in d. l. si quis. quam in dicto §. ex imperfecto. sequitur Iafon. post alios colum. 2. non erit confestum falsus hic octauus intellectus. Quinimo eleganter consulendo tractat Paul. *Castrenf. consil.* 307. volum. 1. esse perfectum testamentum ratione solennitatis, si testatore dictante scriptum, sit & ad finem deductum coram sufficienti testium numero, ad id vocatis ipsis testibus, licet totum testamentum simul non sit lectum coram eisdem. & subdit ipse Paul. hoc ẽ testamentum ita repertum in pro-

15 tocollo notarij, à quo, vt à notario, scriptum fuit testatore dictante, posse in publicam formam autoritate iudicis redigi, vel presentium t. m. in ep. quibus in loc. iudicis etiam autoritate

ab initio per nuncupationem absque notario factum fuerit hoc testamentum. Poterat enim absque scriptura vltima hæc voluntas probari ex sola nuncupatione testatoris coram testibus facta. Igitur nihil refert, coram ipsis testibus lectum non fuisse id testamentum. Ea namque lectio requiritur, quando absentibus testibus scriptum fuit testamentum: non autem quando ipsis testibus ad id vocatis scripta fuit vltima voluntas, quod ipse Paulus explicat.

Oportet tamen expendere, an vera sint ea, quæ in præfato responso continentur. Ex eo manifeste apparet, non esse necessarium, testamentum dictante testatore scriptum coram testibus legitimis, iterum ipsi testatori & testibus legi, quando actus ipse testandi à testatore perfectus ita fuit, vt nihil ei addere tunc proposuerit: nec eiusdem actus probatio scriptura fit, sed ipsorum testium depositio- ne. quod præter Paulum notant Alexand. in d. §. ex imperfecto. num. 3. Andr. Pisanus, & Nicolaus Neap. in d. l. fideicommissa §. quoties. Carol. Ruin. *consil.* 1. num. 22. idem *consil.* 12. num. 15. & seq. volum. 2. sensit Paul. *Castrenf. in consil.* 75. vol. 1. in responsione ad d. l. fideicommissa §. 1. Cuius verba retulimus superius in precedenti intellectu. Nam ille §. procedit eo casu, quem ibi notauimus. Vel aliter potest intelligi, vt procedat, quando testator ipse rogauit notarium, eumque vocari fecit ad scribendum testamentum: tunc enim, donec scriptum testamentum lectum fuerit coram testatore & testibus, imperfecta est eius voluntas, & ideo nec testibus probari poterit: cum ex lectionis defectu præsumatur voluntatis imperfectio: ex Bald. in Authen. quod sine. C. isto titu. Paul. in d. l. si quis, quorum sententiam sequitur, dicens communem esse Carol. Ruin. *consil.* 1. volum. 3. num. 21. textus optimus in l. hac. *consultißima.* §. at cum humana fragilitas. C. qui testa. facere poss. idem ipse Carol. notat *consil.* 12. ad finem, volum. 2. Ego tamen fateor illam esse frequentiore sententiam, quæ probatur à Dd. publicum notarij instrumentum ẽ vt fidem faciat, legi oportet 16 ipsis testibus & contrahentibus, postquam scriptum sit, etiam eisdem præsentibus: & ita præter proximè citatos asserunt Ioan. And. in speculo tit. de instru. edit. §. ostenso vers. illud. num. 15. in additione incipiente, verior est. Anton. num. 12. Abb. num. 3. Fel. num. 17. & Dec. num. 14. in c. 1. de fide instrum. idem Abb. in c. cum P. abellio. eodem tit. nu. 4. Bart. Bald. & alij in d. l. fideicommissa §. quoties. Bald. in l. statutus. C. de semen. ex breuic. recit. idem. in l. 1. num. 21. C. de fide instr. & iure hæs. ff. lib. 10. Lanfranc. Orian. in c. quoniam contra. §. de interlocutoriis. num. 14. idem cautum est in pragmaticis huius regni sanctionibus, fol. 166. & idem statuit Maximilianus Cæsar apud Germanios in quadã cõstitutione, quæ continetur Tomo primo aris notariatus. pag. 116. pro qua opinione à Doctõr. adducitur text. in d. §. quoties. qui minimè id probat, cum ibidem actus imperfectus fuit, non ex defectu lectionis, sed quia scriptura ad testamentum probatur ante eius contestationem, id est, priusquam testes scirent, quemam esset voluntas testantis: nec enim ipsis presentibus testator scripta dictauerat. Sic etiam eodem pacto loquitur Imperator in d. §. at cum humana fragilitas. atque eadẽ ratione in d. l. si quis. testamentum fuit imperfectum, non ex eo, quod semel testibus presentibus, & intelligentibus scriptum, coram eisdem lectum non fuerit: sed quia nondum eius ordinatione testator perfecit, vt ex eo text. constat. Nec Accursius in d. §. quoties. communẽ opinionem probat: quippe qui sentiat, satis esse testamentum à tabellione scriptum fuisse presentibus testibus & intelligentibus, quid notarius ex voluntate testantis scriberet, multo minus coadiuuat eandem communem opinionem text. vbi Barto. notat in l. contractus. C. de fid. instrum. nam paulo post dicemus quã liter id intelligatur. Vnde hac in controuersia sequor frequentissimam omnium opinionem, eamque Regia sanctione probatam, non ex eo, quod ante scripturæ lectionem actus sit imperfectus, quo ad agentis voluntatẽ: sed ob defectum huius solennitatis, quæ seruanda est ob publicam vtilitatẽ, nempe, vt fraudes tabellionum euitentur, vt certior sit eorum publica fides, & ita communem sententiam intelligo, quicquid alij pro eius intellectu scripserint.

Verum, nec questio ista, quæ obiter se huic examini obtulit, ex auctorum perplexo catalogo, obscuram habere apud me decisionem videatur, statim assertiones sequentes subijcio.

Prima equidem assertio, statum nequaquam probatur scripturam testatore & testibus presentibus

sentibus ordinatam, si post ordinationem lecta non fuerit testatori & testibus: quam conclusionem communem esse constat ex his, quos adduximus superius: & procedit hæc sententia, etiam in contractibus, ceterisque actibus, qui geruntur à tabellionibus: quod prædicti Doct. fatentur. Nec quicquam refert, an is actus necessariò præcise scripturam exigat: nam utcumque sit, ubi fit alicuius actus instrumentum, ad eius probationem, oportet id legi testibus, & ipsi eundem actum agentibus, ut postmodum fides instrumentum adhibeatur, licet is actus non esset necessariò scripturam conficiendus. Decio auctore in d. cap. i. de fide instrum. num. 14. & idem sentiunt fere omnes, qui communi opinioni adherent. tametsi Abb. in d. c. i. num. 3. & Felin. ibi num. 17. & idem Abb. in c. cum P. tabellio. eo. tit. existimant, instrumentum integram fidem habere, quamvis semel coram contrahentibus & testibus scriptum, minime fuerit eisdem lectum, si is actus præcise ad eius valorem scripturam non exigat. Quibus aperitissimè præter alia obstat Regia constitutio, cuius paulo ante meminimus. Illud verò non est omittendum, minime præsumi, à notario lectum fuisse instrumentum testibus & contrahentibus, ut notat Fel. in d. c. i. num. 17. Bal. in d. l. fideicommissa. §. i. idem in l. si quis. ff. de testam. l. quicumque. §. ut. de public. in rem actio. idem præmittunt omnes, qui communem opinionem sequuntur, nisi in Instrumento dictum fuerit à notario, Actum coram me & testibus infra scriptum: tunc enim ex his vel similibus verbis, ex quibus per se actus colligitur, præsumitur lectum fuisse instrumentum illud, ex eodem Bald. in d. locis, & in Authen. quod sine. C. i. tit. & ibi Doct. Bart. in l. sciendum. colum. vlt. ff. de verb. oblig. quem Doct. ibi sequuntur. idem Bart. in d. l. si quis. l. in l. si ita scriptum. col. 3. ff. de legat. i. dicens idem præsumi ex sigillo tabellionis eidem scripturæ apposito, post Bald. in l. i. c. de fide instrum. & iure hæc. ff. lib. 10. nu. 22. Hac ergo prima conclusione prænotata manifestum est non esse omnino verum id, quod ex Paul. Cast. adnotauimus in vers. Quinimo.

18 Secunda conclusio: Testamentum à notario ex voluntate testatoris coram legitimis testibus scriptum, omnino inter liberos & eorum fauorem per eam scripturam probatur, licet lectum non fuerit ipsi testatori & testibus: argum. §. ex imperfecto. l. hac consultissima. C. isto tit. vbi Iaf. in hac specie colum. 2. probat hanc conclusionem. hic enim actus perfectus est, nec testator obiit, dum ageretur ante perfectionem: tantum igitur deficit solennitas illa lectionis, quæ præcise inter liberos non est exigenda. idem notat Bart. in d. l. fideicommissa. §. i. Anan. consil. 57. Iafon. consil. 61. volum. 1. idem consil. 155. volum. 4. quorum opinio ex eo etiam probatur, quod prædicta scripturæ lectio ad solennitatem pertinet, ut modo dicebam. Sunt tamen qui contrariam conclusionem potius sequantur, quos Dec. refert, & sequitur consil. 488. num. 15. versic. non obstat. hanc secundam conclusionem probauerat. In quo est aduertendum, nos id, quod in hac parte asserimus, intelligere eo casu, quo actus ad finem vsque deductus fuit, nec in futurum à testatore suspensus. Item id opinamur verum esse in scriptura à notario scripta isto testatore dictante, vel ex eius voluntate, ipsi etiam testibus presentibus, quibus rationibus ab alijs Doctorum assertionibus, quæ in contrarium adduci poterunt, nostra hæc omnino distinguitur. Quo fit ut plerique ex nostris ex confusione hallucinentur.

Nec illud omittendum est, satis esse constare ex ipsa scriptura, & testimonio notarij, id scriptum fuisse ex voluntate testatoris, ut in ceteris contractibus & actibus similibus præsumitur. Nam quod Iafon. in d. consil. 155. ad fin. ex aduerso allegat, nihil obstat. Id enim procedit ad probandum commissionem, ipsi notario à iudice factam, ut aliud officium exerceret, tunc enim non probatur hæc commissio ipsiusmet notarij testimonio. Bal. in l. iurisurandi. colum. 3. c. de testib. Cuius opinio communis est, secundum Iaf. in d. consil. 155. Dec. in c. quoni. am. num. 45. de probat. & in consil. 160. colum. 4. & in praxi seruanda secundum Guid. Pap. decis. 126. Sed quoad probandum vel præsumendum tabellionem contractum ex voluntate contrahentium scripsisse, eius testimonio fides exhibetur, ex gloss. & Bald. ibi. in d. l. iurisurandi. text. in l. si quis. decurio. C. de fals. & id passim Dd. fatentur. Maxime Iafonis obiectio tollitur ex eo, quod Bald. opinio communis in d. l. iurisurandi. locum habet quoad commissionem generalem alicuius, sic non quoad commissionem actus alicuius particulari.

tarij testimonio, ut scribit Dec. consil. 42. colum. 2. post Aret. consil. 39. colum. vltim. & Bartol. in l. ex sententia. ff. de testam. tutel.

Tertia conclusio: Nihil refert, non esse lectum testamentum à notario iussu testatoris scriptum coram testibus, si per legitimos testes testantis nuncupata voluntas probetur: Nam si scriptura ad probationem non adducitur, minime video cur sit tractandum de eius solennitate. Et ita hanc opinionem veram esse existimant Paul. Cast. Nicol. Neap. Andr. Pifa. Alexan. & Carol. Ruin. quos expressim nuncupauimus superius, versic. quinimo. & versic. oportet. quibus suffragatur gloss. in l. hac consultissima. C. qui testamentum facere poss. §. sed quia. dicens, testamentum à notario iussu testatoris scriptum coram sex testibus, per eam scripturam non probari, cum imperfecta & minus solennis sit ex vnus testis defectu: posse tamen probari per eosdem testes & notarium, qui integrum testium numerum facit: quam gloss. Dd. Communiter sequuntur, ut asserunt nouiores ibi, & Carol. Ruin. consil. i. volum. 2. num. 12. ad idem l. Domitius. l. ab eo. ff. isto tit. Nec obert huic tertiæ conclusioni, quod opinantur quidam eam reprobandes, & maxime ipse Carol. parum sibi constans in d. consil. i. volum. 2. num. 21. & in d. consil. 12. volum. 2. nempe testatorem qui notarium ad scribendum testamentum vocauerit, eum animū & eam voluntatem habere, ut nolit ipsum actum perficere, nec perfectum censere, donec tabellio eam scripturam ipsi testatori & testibus legerit: Hæc enim ratio falsa est ex Cyno. Paul. Cast. & alijs in l. hac consultissima. §. per nuncupationem. C. hoc tit. ex quibus vel admittenda non est hæc argumentatio: Testator notarium ad testamentum scribendum vocauit, ergo necessariò scripturam ita exigit, ut aliter testari noluerit: vel procedit vbi ex certis quibusdam coniecturis vel expresse constat hanc fuisse voluntatem testatoris, non aliter testari, nec perfectum censere testamentum, quam per scripturam à notario in forma publica confectam & ordinatam. l. contractus. & ibi Barto. & alij. C. de fide instrum.

¶ Nondè, ex præmissis deducitur, legata pia valida esse, si relicta sint in eo testamento, quod coram duobus testibus dictatum fuit, & scriptum iussu testatoris, qui aliam solennitatem non prædixerat, tametsi lectum coram testibus non fuerit præmonente testatore, quod erga liberos notauit Anan. consil. 57. in fin. & Iaf. in d. §. ex imperfecto. 2. colum.

¶ Decimò, ex ratione huius text. apparet verum esse id, quod Bartol. scribit in l. fideicommissa. §. i. ff. de legat. 3. & in l. si is qui testamentum. ff. hoc tit. dicens vltimam voluntatē propria ipsius disponentis manu scriptam, ita ut hoc dubiū non sit, quoad liberos seruandam esse, etiam si non sit coram testibus aut notario nuncupata: atque idem erit in legatis pijs, sicut existimant secuti Barto. opinionem Corne. in Auth. quod sine. per text. ibi. C. isto tit. Dec. & Iaf. in dictis consilijs. Zafius consil. 6. num. 25. vol. 1. Alex. in d. §. ex imperfecto. idem Alex. consil. 4. col. 3. vol. 7. Imol. & Retin. dicentes hanc opinionem esse communem in d. l. si quis. colum. 2. optimus text. in l. fin. C. famil. ex ciscum. qua in re præ ceteris vltimam hanc assertionē à præcedentibus distinxit eleganter Corn. in d. Auth. quod sine. vbi sensit, illam constitutionem habere locum in legatis pijs, ut modo diximus, eum & alios citantes: tametsi contrarium notauerint Iaf. in d. Auth. quod sint. Aret. consil. 64. col. pen. Alex. consil. 76. col. vlt. vol. 3. quorū opinionem sequitur dicens communem esse Socin. Iun. consil. 189. num. 74. vol. 2. quibus maxime suffragatur tex. in Auth. de testam. imperfecto. §. si autem. quo fit, ut mallem ipse huic opinioni, quam præcedenti subscribere, ni fauor piæ causæ à præcipiti iudicio auerteret.

¶ Gloss. vltima egregiè probat, legata pia posse etiam coram inducere ecclesiastico peti ab ipso hærede laico ex verbis huius cap. quoad notant Abb. Imo. & Barb. hic. 2. col. aduersus Anch. in qua controuersia non oportet immorari: cum causa pia sit tractanda iuxta iuris Pontificij constitutiones, & ideo nimirum si eius cognitio & definitio Ecclesiasticis iudicibus iure competat.

EXCAPRELATVM EL.

SECUNDO.

SUMMARI A.

- 1 Bonorum appellatione an veniat iura & Actiones.
2 Hypotheca bonorum mobilium & immobilium an comprehendat iura & actiones.
3 Bonorum in l. i. tit. pretor. §. in col. i. ff. de i. i. celestia, an successori in ecclesia sint eadem.

- 4 Bona quæ sita per Episcopum, occasione Ecclesie vacantis, cui competant, canonicorum collegio, an successor in dignitate.
- 5 Vacantium beneficiorum redditus ad Episcopum postea eligendum pertinent, ideoq; canonicis inuentarium facere debent.
- 6 Clericus redditus beneficij per actus inter viuos & ultimam voluntatem erogare potest, & verus huius capitis intell.
- 7 Acquisitum Ecclesia causa, ei adjudicandum.

CAPVT XII.

De proprijs bonis clericorum.

Primò colligitur ex hoc capite, bonorum appellatione mobilia & immobilia comprehendere, l. bonorum. in l. i. ff. de verbor. signific. & quamuis iura & actiones non veniant nomine bonorum mobilium nec immobilium, sed constituunt tertiam bonorum speciem ab his distinctam. l. a dno Pio. §. in venditione. ff. de re iud. & l. quam Tuberonis. §. ult. ff. de pecu. Abb. in c. nulli. de reb. eccl. non alienand. l. as. in d. §. in venditione. colum. 2. idem in l. stipulatio hoc modo. ad finem. ff. de verborum oblig. idē in conf. 194. & conf. 65. vol. i. dubio 4. Dec. conf. 114. & conf. 633. Andr. Tiraq. in l. si inquam. C. de reuoc. donat. verbo. bona. nu. 7. tamen appellatione bonorum simpliciter sine illa adiectione, mobiliū aut immobilium, iura nomina debitorū, & actiones veniunt. l. nomen. C. que res pign. oblig. poss. d. l. honor. §. vlt. l. i. C. de usufruct. l. principes bona. ff. de verbor. significat. l. i. §. vtrum. ff. si quid in fraud. par. l. si. legatus. §. si quis bona. ff. ad Trebellianum. Tiraque. d. num. 7. (Multa Arius Pinellus in Rubr. C. de bonis mater. in 1. part.) & ideo non tantum bona mobilia vel immobilia per clericum ex redditibus ecclesie acquisita, sed & nomina atque actiones ipsi Ecclesie competunt. Abb. & Dd. hic communiter, quod etiam constat ex hoc cap. dum dicit, bona quacunque, adiunctis quæ notat Alc. in l. mouentium. ff. de verb. signific. Rom. in l. ad tempus. §. i. ff. de usufruct. Hippol. in l. vnus. §. cognitorum. ff. de questio. num. 26. Vnde diffiniri poterit quæstio illa quotidie contingens, an obligatis omnibus bonis mobilibus & immobilibus, iure hypothecæ, obligata etiam censentur iura & actiones. Nam sub generali bonorum hypothecæ, iura & actiones continentur. l. nomen. C. que res pign. oblig. poss. atamen appellatione bonorum mobilium & immobilium, etiam in materia hypothecæ, iura & actiones non comprehenduntur. l. a dno Pio. §. in venditione. vbi Bart. & l. as. ff. de re iud. late Ant. Negat. Fanen. de pig. 2. memb. 2. par. num. 9. quod si omnia bona mobilia & immobilia fuerint iure pignoris obligata, idem respondendum fore videtur ex Bart. in l. Centurio. num. 27. ff. de vulg. & pup. & confil. 50. Deci. in d. consil. 414. Corn. conf. 6. lib. 4. Contrarium autem quibusdam placet propter dictionem, omnia, quam ferè in presenti materia Bar. considerat in l. Quintus. in 1. §. argento. ff. de aur. & argen. legat. atque ita in specie quam tractamus, respondit Carol. Moli. in Alexand. consil. 45. num. 8. lib. 1. idem colligitur ex Alc. in d. l. mouentium. & Rom. in d. l. ad tempus. §. i. de usufruct. expressim ferè hoc ipsum voluit Gulielm. Bened. in c. Raynutius. verb. cetera bona. num. 8. isto tit. (dum appellatione bonorum mobilium & immobilium iura & actiones venire censet, si iuxta materiam subiectam ex voluntate disponentis vel alijs id presumi possit, vel debeat, vti turque eleganti inductione ex lib. 1. §. si ex fundo. ff. de here. insti. qua ratione vti videntur Caro. & alij in quæstione predicta.) quorum opinio etiam si minimè placuerit Tiraq. lib. 1. de retract. §. i. gl. num. 20. qui multa hac in quæstione ad vtriusque partis probationem adducit: mihi sane satis applaudet ob communem vsum loquendi, secundum quem iam ferè receptum est, quod hæc clausula, omnia bona mea mobilia & immobilia, ex mente contrahentium ad iura & actiones extendatur: siquidem & Oldrad. consil. 219. ob vsum communem existimat appellatione bonorum mobilium & immobilium iura & actiones contineri, vbi is vsum hoc obtinuerit.

Item probat hic text. secundum Abb. & Dd. hic, acquisita per canonicum post eius obitum pertinere ad canonicorum collegium, etiam si ex bonis communibus illi canonico defuncto fuerint separatim bona quedam designata, vnde numeret sibi necessaria ad victum, vestitum, reliquosque vsus: acquisita verò per alium clericum habentem beneficium extra congregationem seu collegium successorij dantur, vt ea bona dispenset ac distribuat, sicuti alia bona ecclesie. Idem probat text. in c. presenti. de offi. ord. in 6. extr. auigans constitutio Ioan. 22. suscepti. tit. de elect. que iterum repetitur, tit. de sede vacan. in c. si quis. quibus in locis tra-

ctatur de consuetudine, quæ alijs quam successoribus bona & redditus Ecclesie vacantis concedit.

Gloss. hac in parte querit, quid de acquisitis per Episcopum? & respondet, ea bona cum fructibus vacantis dignitatis futuro successorij reseruanda: quod Dd. hic concedunt: & probatur in cap. quia sepe. de elect. lib. 6. & in clem. statum. de election. qua constitutione etiam cauetur, emolumentum jurisdictionis, quæ canonicorum collegio sede vacante competit, nihilominus futuro Episcopo esse seruandū, deductis tamen expensis necessarijs ad exercendam illam jurisdictionem: sicuti in eadem constitutione expressum est, & ibi tradunt Card. Imo. & Bonifac. Ex quo inferitur, canonicorum collegium teneri ad reddendam rationem nouo Episcopo de redditibus Ecclesie vacantis, & ob id oportere inuentarium ab ipsis canonicis fieri. Archid. & Ioan. And. in c. generali. de elect. lib. 6. Francif. Paulinus de potest. Cap. vacante. sede. 2. part. prim. 8. q. Anto. Rub. conf. 131. col. 2. optimus tex. in c. charitatem. 12. quest. 2.

Eadem gloss. tractat de bonis Archidiaconi, quæ tamen est ita intelligenda, vt hæc bona canonicorum collegio competant, si ex bonis communibus congregationis fuerint deducta portio illa bonorum, quæ Archidiaconi dignitati diuifim est concessa: alioqui si aliunde quam à collegio canonicorum obuenerunt bona, huic dignitati per Archidiaconum quæ sita, futuro successorij sunt reddenda. Abb. & ceteri Dd. hic per hunc textum.

Præterea est aduertendum, ad huius canonis decisionem, 6 in versic. licet autem. nam ex ea apparet, posse clericum titulo vltimæ voluntatis, non tantum actus inter viuos ex redditibus Ecclesie & bonis causa Ecclesie acquisitis exercere, & moderatam quantitatem in vsus pios erogare, & elargiri his, qui ei seruitia prestiterunt, si hoc sit consuetudine inductum: id igitur, quod clerico permittitur iure canonico, titulo & ratione actus inter viuos in c. ad hæc. ist. tit. potest ei consuetudine concedi vltimæ voluntatis titulo. secundum Barb. hic, tamen si Hostienf. Card. & Imol. existimant nihil in hoc cap. sanciri diuersum ab statutis in d. c. ad hæc.

Cæterum de consuetudine, quæ clericis libere permittit testari & disponere de redditibus Ecclesie, hic dicere superfedemus: cum late id tractauerimus in c. cum in officijs. isto tit. vbi reliqua examinauimus, quæ subserviunt huius text. interpretationi.

Gloss. verb. congruam, est recipienda in parte prima, & 7 intelligenda in dubio: nam si constare possit quid sit cuiusque Ecclesie causa acquisitum, id erit eidem Ecclesie adjudicandum, non autem diuidendum. quod Abb. & Dd. hic fatentur communiter, & probatur in c. i. ist. tit. & ex his, quæ ibi notauimus.

EX CAPITE CVM TIBI.

SVM MARIA.

- 1 Captatoria voluntas que sit & vnde deducatur, ex communi Doctorum interpretatione, & qua aduersus communem. num. 2.
- 3 Secretum aliene voluntatis quid, & inibi intellectus captatorias. ff. de hered. insti.
- 4 Legatum an possit fieri nutu.
- 5 Heres an possit nutu institui, & quid si testator respondeat ad alterius interrogationem.
- 6 Testamentum an possit referri ad scripturam, que tunc coram testibus non legitur.
- 7 Relatio in heredis institutione facta, in dubio ad esse debet.
- 8 Pietatis causa potest heres institui nutu.
- 9 Testamentum quando possit in voluntatem alterius conferri.
- 10 Legatum in arbitrium alterius committi non potest expressè, secus si iactè.
- 11 Intellectus ad l. fideicommissa. §. si fideicommissum. ff. de leg. 2.
- 12 Intellectus ad l. Senatus. §. legatum. ff. de leg. 1.
- 13 Heres nudus institutus intelligitur, si quis alicuius dispositioni omnia bona committat, & ibidem intellectus cap. cum tibi. & Taurina legis 32.
- 14 Electio heredis incerti ex certis committi potest.
- 15 Heredis institutio pietatis causa, potest in liberam alterius voluntatem conferri.
- 16 Legatum profanum à pio in quo differat.
- 17 Captatoria voluntas an permittatur pietatis causa, & an possit ex consuetudine aut statuto induci, & num. seq.
- 18 Captatio vltimæ voluntatis ex quo patet.
- 19 Modus turpis contractus non vitiat.
- 20 Ad matrimonium inuitari aliquis potest spe lucri.
- 21 Pauperum heredum institutio incerta an valeat, & qualiter sit intelligenda.
- 22 Legatum dotis potest in alterius voluntatem conferri.
- 23 Affectio eius solus in cuius arbitrium aliquid collatum est, non est standi.